

13. LUDOLF VAN SAKSEN, *Enarratio in psalmos sive Expositio super psalterium*, Latijn en Middelnederlands; andere teksten. - Brussel, Jericho, tussen 1490 en 1504.

Papier (fol. 4 perkament); 2 + 364 + 2 bladen (tussen fol. 20 en 21 en tussen fol. 149 en 150 ontbreekt een perkamenten blad met tekstverlies); blad en bladspiegel resp. 282 × 193 mm en 196 à 200 × 136 à 143 mm; één kolom, twee kolommen of deels één kolom en deels twee kolommen, met inkt afgeschreven en gelinieerd; 36 regels. Eén hand (littera bastarda); op fol. 21 r°-149 r° is de commentaar op de psalmen in kleiner schrift in de marges en in de ruimte tussen de twee kolommen, op fol. 150 r°-270 r° in één kolom binnen de bladspiegel geschreven. Eén opengewerkte rood-blauwe initiaal met rood, blauw, paars en groen penwerk, vier regels hoog; twee opengewerkte rode lombarden, drie regels hoog; rode lombarden, twee regels hoog; rode en rood doorstreepte hoofdletters; rode opschriften en paragraaftekens; psalmteksten in de commentaar rood onderstreept; moderne potloodfoliëring. Op fol. 1 r° is een blad papier geplakt, waarop ca. 1500 in een littera textualis een *Déclaration des indulgences* is geschreven. Op fol. 3 r°, bovenaan, kort na het overlijden van prioeres Lijsbeth Mols in 1538, in een littera bastarda: Desen boeck heft ghescreuen. Ende met groeten aerbeyt vergadert onse gheminde mede suster. suster lijsbeth mols. Ende dat inden tijt dat sij aen die schiue diende. Ende sij heeft begheert dat desen boeck altoes op den choer sal ligghen. omtrint oft voer die priorinne op dat een yghelijc daer in mach vinden na sijn beliefte. Ende sij bidt ende begheert zeere oetmoedelijc uwer alder deuoet ghebeth voer haer arm ziele. die v oec

indem last der priorinscap onweerdich ghedient heeft. XXXIII. Achttiende-eeuwse kartonnen band met perkamenten rug en hoeken; voor- en achterplat met blauwpaars gewaterd papier beplakt; drie ribben.

Afb. 13

's-Gravenhage, Koninklijke Bibliotheek, hs 133 C 1

Dit handschrift bevat: 1. een Middelnederlandse vertaling van de proloog van de *Enarratio in psalmos* van Ludolf van Saksen (fol. 4 r°-19 r°); 2. de psalmen, Latijn en Middelnederlands, telkens met een gebed, Latijn en Middelnederlands, en met commentaar, slechts Latijn, ontleend aan de *Enarratio in psalmos* van Ludolf van Saksen (fol. 20 r°-270 r^ob); 3. de cantica en het symbolum *Quicumque vult* van pseudo-Athanasius, Latijn en Middelnederlands (fol. 271 r^oa-286 r^ob); 4. collecten, litanie, gebeden en antifonen, Latijn en Middelnederlands (fol. 286 v^ob-344 r^ob); 5. de *Getijden van de H. Maagd*, de *Dodenvigilie*, gebeden voor overledenen, lessen uit de H. Schrift en de *Commendationes animarum*, Latijn en Middelnederlands (fol. 344 r^oa-362 r^ob). Blijkens een aantekening op fol. 3 r° zijn de bovengenoemde teksten samengebracht en is het handschrift geschreven door Elisabeth Mols, toen zij nog „aen de schiue diende”, d.w.z. de rol bediende, waarmee voorwerpen, die niet door de spreektralie konden, doorgegeven werden, dus toen zij nog rolzuster was. Elisabeth Mols was van einde 1504 tot januari 1538, dus ruim 33 jaar lang, prioeres van het Brusselse klooster Jericho, een priorij van reguliere kanunnikessen van de H. Augustinus. Ten behoeve van het convent liet zij een Middelnederlands handschrift vervaardigen met o.a. teksten over de H. Catharina van Alexandrië en een leven van de H. Elisabeth van Thüringen. In dit handschrift, thans hs. Brussel, Koninklijke Bibliotheek, 1683-87 komt op fol. 208 v° de volgende aantekening voor: Desen boeck es bleuen van onser eerwerdegher Priorinne suster Lijsbeth mols. die sij in haren tijden voer dat convent (later bijgevoegd: van Jherico) dede scriuen. ter eeren gods ende sijnder ghebenedijder moeder marien. ende der heylegher glorioser maghet sinte Katherinen haerer lieuer patronersse. Elisabeth Mols overleed op 3 augustus 1538. Daar zij omstreeks 1490 moet zijn ingetreden en einde 1504 tot prioeres werd verkozen, moet zij tussen 1490 en 1504 rolzuster zijn geweest en het hier besproken handschrift hebben vervaardigd. Daar zij Latijnse teksten heeft samengebracht en overgeschreven, heeft zij ongetwijfeld Latijn gekend. De meeste, misschien alle Middelnederlandse teksten, die in het handschrift voorkomen, heeft zij niet zelf uit het Latijn vertaald, maar uit oudere handschriften overgenomen. De vertaling van de psalmen, de cantica en het symbolum *Quicumque vult* is een gemoderniseerde Brabantse redactie van een Westvlaamse vertaling van het psalter, die op het einde van de 13de of in het begin van de 14de eeuw tot stand is gekomen. Deze Westvlaamse vertaling is het best bewaard in hs. Leningrad, Akademie van Wetenschappen, XX.I. LXII, ontstaan omstreeks 1320, maar zij is ook in jongere

handschriften overgeleverd, die meestal een gemoderniseerde redactie bevatten. De vertaling van de *Getijden van de H. Maagd* en de *Dodenvigilie* is niet aan het getijdenboek van Geert Grote ontleend, maar kan een afschrift van een andere vertaling zijn, die in de Zuidelijke Nederlanden in omloop was. De proloog en de gebeden na de psalmen kan zij zelf uit het Latijn hebben vertaald, daar zij blijkens de commentaar op de psalmen, die zij mede heeft overgeschreven, over een handschrift of een druk van de *Enarratio is psalmos* moet hebben beschikt. Het klooster Jericho werd in 1783 door Jozef II opgeheven. Tussen 1879 en 1885 is het hier besproken handschrift herhaaldelijk geveild of in prijscatalogi te koop geboden. Het is in het bezit geweest van J. G. R. Acquoy (1829-1896), godgeleerde, kerkhistoricus en hoogleraar aan de universiteit te Leiden. In 1897 kwam het samen met diens verzameling handschriften in de Koninklijke Bibliotheek te 's-Gravenhage. [J.D.]

Catalogue de livres anciens et modernes provenant d'un ancien château de Limbourg, de feu M. Rigouts, curé de Morckhoven et d'autres bibliophiles dont la vente aura lieu le lundi 20 octobre, Anvers, P. Kockx, 1879, p. 50, nr. 639; *Catalogue d'une belle collection de livres de théologie, d'ouvrages et d'impressions rares provenant de feu M. le Chanoine M**** et d'une autre mortuaire*. La vente publique aura lieu mardi 25 juillet 1882 et jour suivant, Gand, C. Vyt, 1882, p. 34, nr. 610; *Catalogue de livres anciens en vente aux prix marqués à la librairie ancienne P. Kockx*, Anvers, 1884, p. 54, nr. 546; *Supplément au N° 199 du Bulletin mensuel d'une belle collection de livres rares, en vente aux prix marqués à la librairie de Jos. Kockx*, Anvers, 1885, p. 24, nr. 249; *Verslag over den toestand der Koninklijke Bibliotheek in het jaar 1897*, 's-Gravenhage, 1898, p. 18 en 19, nr. 22; *Catalogus codicum manuseriptorum Bibliothecae Regiae, I. Libri theologici*, Hagae Comitum, 1922, p. 7, nr. 35; A. DESPY-MEYER, *Prieuré de Notre-Dame de la Rose de Jéricho, à Bruxelles*, monasticon Belge, IV. Province de Brabant, 5, Liège, 1971, p. 1261 en 1262; *Het psalter van Leningrad*, uitgegeven door J. G. HEYMANS, Leiden, 1973 (Verzameling van Middelnederlandse Bijbelteksten, Kleine Reeks, Afdeling V: Psalters, Deel I); *Kroniek der handschriftenkunde in de Nederlanden (1972-1973)*, Archief- en Bibliotheekwezen in België, 45, 1974, p. 814, nr. 978; J. M. WILLEUMIER-SCHALIJ, *Expositio in psalterium Davidis van Ludolphus van Saksen in het Middelnederlands*, Tijdschrift voor Nederlandse taal- en Letterkunde, 94, 1978, p. 129-147.